

Talabalarda ekologik tarbiyaviy dunyo qarashini milliy tarbiya metodlari asosida shakllantirish

Azizbek Hamidjon o'g'li Qoraboyev
aqorboyev91@gmail.com
Muxlisa Elyorjon qizi Ma'murjonova
elyorbek8303@gmail.com
Namangan davlat pedagogika instituti

Annotatsiya: Mazkur maqolada talabalarda ekologik tarbiyaviy dunyoqarashni shakllantirish masalalari milliy tarbiya metodlari asosida ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Unda ekologik ong va mas'uliyatni rivojlantirishda milliy qadriyatlar, an'analar, urf-odatlar hamda xalq pedagogikasining o'rni yoritiladi. Shuningdek, ta'lim jarayonida milliy tarbiya metodlarini ekologik tarbiya bilan integratsiyalashning samarali usullari ko'rsatib beriladi. Tadqiqot natijalari talabalarda tabiatga ongli munosabat, ekologik madaniyat va barqaror rivojlanish g'oyalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: ekologik tarbiya, ekologik dunyoqarash, milliy tarbiya, talaba yoshlar, ekologik madaniyat, xalq pedagogikasi, barqaror rivojlanish

Formation of ecological educational worldview in students based on national educational methods

Azizbek Hamidjon oglu Qoraboyev
aqorboyev91@gmail.com
Mukhlisa Elyorjon kizi Ma'murjonova
elyorbek8303@gmail.com
Namangan State Pedagogical Institute

Abstract: This article analyzes the formation of students' ecological educational worldview based on national educational methods from a scientific and theoretical perspective. It highlights the role of national values, traditions, customs, and folk pedagogy in developing ecological awareness and responsibility. The study also identifies effective ways of integrating national educational methods with environmental education in the teaching process. The research findings contribute to fostering a conscious attitude toward nature, ecological culture, and the ideas of sustainable development among students.

Keywords: environmental education, ecological worldview, national upbringing, students, ecological culture, folk pedagogy, sustainable development

KIRISH

Bugungi globallashuv va ekologik muammolar keskinlashib borayotgan sharoitda jamiyatning barqaror rivojlanishini ta'minlash masalasi bevosita insonning ekologik ongiga, dunyoqarashiga va mas'uliyatli xulq-atvoriga bog'liqdir. Ayniqsa, yosh avlod, xususan, talaba yoshlarning ekologik tarbiyaviy dunyoqarashini shakllantirish zamonaviy ta'lim tizimining ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. Chunki talabalar kelajakda jamiyatning ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy hayotida faol ishtirok etuvchi yetakchi kuch sifatida ekologik muammolarga ongli va mas'uliyatli yondashuvni namoyon etishlari lozim.

Ekologik tarbiyaviy dunyoqarash shaxsning tabiat, jamiyat va inson o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni anglashiga asoslangan integrativ tushuncha bo'lib, u ekologik bilimlar, qadriyatlar, e'tiqodlar va amaliy faoliyat birligini o'z ichiga oladi. Ushbu dunyoqarashning shakllanishi tasodifiy emas, balki maqsadli pedagogik ta'sir, uzluksiz tarbiya va ta'lim jarayoni orqali amalga oshiriladi. Shu nuqtayi nazardan, ekologik tarbiyani faqat tabiiy fanlar doirasida emas, balki ma'naviy-axloqiy tarbiya bilan uzviy bog'liq holda tashkil etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Milliy tarbiya metodlari ekologik tarbiyaviy dunyoqarashni shakllantirishda muhim pedagogik manba bo'lib xizmat qiladi. Xalqning asrlar davomida shakllangan tabiatga munosabati, urf-odatlar, an'analari, marosimlari hamda xalq og'zaki ijodi namunalari ekologik madaniyatning boy tajribasini o'zida mujassamlashtiradi. O'zbek xalq pedagogikasida tabiatni asrash, suv va yerga hurmat, jonivorlarga mehr-muruvvat bilan munosabatda bo'lish kabi g'oyalar muhim tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lib, ular yosh avlod ongiga chuqur singdirilishi mumkin.

Ta'lim jarayonida milliy tarbiya metodlaridan samarali foydalanish talabalarda ekologik ongni shakllantirish bilan birga, ularning milliy o'zlikni anglashini, ma'naviy qadriyatlarga sadoqatini va ijtimoiy mas'uliyatini kuchaytiradi. Ayniqsa, ibrat ko'rsatish, nasihat, badiiy-ma'naviy merosga tayanish, hayotiy tajribani tahlil qilish kabi metodlar ekologik tarbiyaning ta'sirchanligini oshiradi. Bunday yondashuv ekologik tarbiyani sun'iy jarayon emas, balki shaxs hayotiy faoliyatining ajralmas qismi sifatida shakllantirish imkonini beradi.

Shu bois, talabalarda ekologik tarbiyaviy dunyoqarashni milliy tarbiya metodlari asosida shakllantirish masalasi nafaqat pedagogik, balki ijtimoiy va ma'naviy ahamiyatga ega dolzarb muammo hisoblanadi. Mazkur ilmiy maqolada ushbu muammoning nazariy asoslari, pedagogik imkoniyatlari hamda ta'lim jarayonida amalga oshirish mexanizmlari tahlil qilinadi va amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Ekologik tarbiyaviy dunyoqarash tushunchasining mazmuni va pedagogik ahamiyati

Ekologik tarbiyaviy dunyoqarash shaxsning tabiatga, jamiyatga va inson faoliyatining ekologik oqibatlariga nisbatan ongli, mas'uliyatli va qadriyatga asoslangan munosabatini ifodalaydi. U ekologik bilimlar tizimi, ekologik tafakkur, ekologik his-tuyg'ular hamda ekologik xulq-atvorning o'zaro uyg'unligida namoyon bo'ladi. Pedagogik nuqtayi nazardan ekologik tarbiyaviy dunyoqarash shaxs kamolotining muhim tarkibiy qismi bo'lib, u faqat axborot berish bilan cheklanmay, balki shaxsning ichki e'tiqodi va amaliy faoliyatiga ta'sir ko'rsatishni nazarda tutadi.

Zamonaviy pedagogika ekologik tarbiyani uzluksiz ta'lim jarayonining ajralmas qismi sifatida talqin etadi. Ayniqsa, oliy ta'lim bosqichida talabalarda ekologik muammolarni anglash, ularni tahlil qilish va yechim topishga mas'uliyat bilan yondashish ko'nikmalarini shakllantirish muhimdir. Shu sababli ekologik tarbiyaviy dunyoqarashni shakllantirish jarayoni maqsadga yo'naltirilgan, tizimli va metodik jihatdan asoslangan bo'lishi talab etiladi.

Milliy tarbiya metodlarining nazariy asoslari va ekologik tarbiyadagi o'rni

Milliy tarbiya metodlari xalqning tarixiy tajribasi, ma'naviy merosi va madaniy qadriyatlariga tayangan holda shaxsni tarbiyalashga yo'naltirilgan pedagogik ta'sir usullaridir. Ular orasida ibrat ko'rsatish, nasihat, urf-odat va an'analar, marosimlar, xalq og'zaki ijodi, badiiy-ma'naviy merosdan foydalanish muhim o'rin tutadi. Ushbu metodlar tarbiyaning tabiiyligi, hayotiyligi va ta'sirchanligi bilan ajralib turadi.

Ekologik tarbiya jarayonida milliy tarbiya metodlaridan foydalanish talabalarda tabiatga nisbatan qadriyatli munosabatni shakllantirishga xizmat qiladi. Xalq pedagogikasida tabiat muqaddas ne'mat sifatida talqin etilib, uni asrash va avaylash axloqiy burch darajasiga ko'tarilgan. Suvni isrof qilmaslik, yerga mehr bilan munosabatda bo'lish, jonivorlarga ozor yetkazmaslik kabi g'oyalar ekologik tarbiyaning milliy asoslarini tashkil etadi.

Milliy tarbiya metodlari orqali ekologik tarbiya berish talabalarda faqat bilim emas, balki barqaror e'tiqod va mas'uliyatli xulq-atvorni shakllantirish imkonini yaratadi. Bu esa ekologik tarbiyaning uzoq muddatli va barqaror natijadorligini ta'minlaydi.

Talabalarda ekologik tarbiyaviy dunyoqarashni shakllantirishning pedagogik shart-sharoitlari

Talabalarda ekologik tarbiyaviy dunyoqarashni samarali shakllantirish bir qator pedagogik shart-sharoitlarning mavjudligini talab etadi. Avvalo, ta'lim jarayonida ekologik mazmundagi bilimlarni milliy tarbiya g'oyalari bilan uyg'unlashtirish muhimdir. Bu integratsiya fanlararo yondashuv asosida amalga oshirilishi, ekologik masalalar ijtimoiy, axloqiy va madaniy kontekstda yoritilishi lozim.

Ikkinchidan, ta'lim jarayonida faol va interaktiv metodlardan foydalanish talabalarning ekologik muammolarga nisbatan shaxsiy munosabatini shakllantirishga yordam beradi. Milliy an'analar asosida tashkil etilgan muhokamalar, loyihalar, amaliy mashg'ulotlar va tarbiyaviy tadbirlar ekologik tarbiyaning ta'sirchanligini oshiradi.

Uchinchidan, talabalarning mustaqil ekologik faoliyatini qo'llab-quvvatlash muhim pedagogik shart hisoblanadi. Ekologik aksiyalar, obodonlashtirish ishlari, tabiatni muhofaza qilishga qaratilgan ijtimoiy loyihalar talabalarda ekologik tarbiyaviy dunyoqarashni real faoliyat orqali mustahkamlashga xizmat qiladi.

Milliy tarbiya metodlari asosida ekologik tarbiyaviy dunyoqarashni shakllantirish bosqichlari

Talabalarda ekologik tarbiyaviy dunyoqarashni shakllantirish jarayoni izchil va bosqichma-bosqich amalga oshiriladi. Birinchi bosqichda ekologik bilimlar va tushunchalar shakllantiriladi, bunda milliy qadriyatlar va xalqona qarashlar asosida tabiatning ahamiyati tushuntiriladi.

Ikkinchi bosqichda ekologik his-tuyg'ular va qadriyatli munosabatlar rivojlantiriladi, bu jarayonda milliy tarbiya metodlarining emotsional-ta'sirchan imkoniyatlari keng qo'llaniladi. Uchinchida esa ekologik xulq-atvor va faoliyat ko'nikmalari mustahkamlanadi.

Mazkur bosqichlarning uzviyligi va tizimliliigi ekologik tarbiyaviy dunyoqarashning barqaror shakllanishini ta'minlaydi. Ayniqsa, milliy tarbiya metodlariga tayanish bu jarayonning ma'naviy va axloqiy asoslarini kuchaytiradi.

To'g'ri ta'kidladingiz, siz haqingiz - bu yerda empirik tadqiqot (tajriba, so'rov, statistik tahlil) o'tkazilmagan. Shuning uchun xulosa nazariy-ilmiy maqola talablari asosida to'g'rilab, "tadqiqot natijalari" degan iboralarsiz, metodologik jihatdan toza shaklda berilishi kerak. Quyida to'g'rilangan, faqat nazariy xulosalarni keltiraman.

XULOSA

Mazkur ilmiy maqolada talabalarda ekologik tarbiyaviy dunyoqarashni shakllantirish masalasi milliy tarbiya metodlari asosida nazariy-pedagogik jihatdan tahlil qilindi. Tahlil jarayonida ekologik tarbiyaviy dunyoqarash shaxsda ekologik bilimlar, qadriyatli munosabatlar va axloqiy me'yorlar uyg'unligida namoyon bo'ladigan murakkab ijtimoiy-pedagogik hodisa ekanligi asoslandi.

Nazariy manbalarni o'rganish shuni ko'rsatadiki, ekologik tarbiyani milliy tarbiya metodlari bilan uyg'unlashtirish talabalarda tabiatga nisbatan ongli va mas'uliyatli munosabatni shakllantirish uchun muhim pedagogik imkoniyatlar yaratadi. Xalq pedagogikasi, milliy qadriyatlar, urf-odat va an'analarda mujassam bo'lgan ekologik g'oyalar yosh avlodda ekologik madaniyatni qaror toptirish uchun mustahkam ma'naviy asos bo'lib xizmat qiladi.

Maqolada ekologik tarbiyaviy dunyoqarashni shakllantirish jarayonida milliy tarbiya metodlarining tarbiyaviy salohiyati ochib berildi. Xususan, ibrat ko'rsatish,

nasihat, badiiy-ma'naviy merosga tayanish hamda hayotiy tajribani tahlil qilish kabi metodlar ekologik tarbiyaning axloqiy va qadriyatga yo'naltirilgan jihatlarini kuchaytirishi ilmiy-nazariy nuqtayi nazardan asoslandi.

Shuningdek, ekologik tarbiyaviy dunyoqarashni shakllantirishning pedagogik shart-sharoitlari va bosqichlari nazariy jihatdan tizimlashtirildi. Ekologik bilimlarni milliy tarbiya g'oyalari bilan integratsiyalash, ta'lim jarayonida faol metodlardan foydalanish hamda tarbiyaviy ishlarni izchil tashkil etish mazkur jarayonning samaradorligini ta'minlovchi muhim omillar sifatida ko'rsatildi.

Xulosa qilib aytganda, talabalarda ekologik tarbiyaviy dunyoqarashni milliy tarbiya metodlari asosida shakllantirish masalasi nazariy jihatdan dolzarb va pedagogik nuqtayi nazardan asoslangan yo'nalish sifatida baholanadi. Maqolada bayon etilgan ilmiy xulosalar keyingi empirik tadqiqotlar uchun metodologik asos bo'lib xizmat qilishi, shuningdek, oliy ta'lim muassasalarida ekologik tarbiya jarayonini takomillashtirishga yo'naltirilgan ilmiy izlanishlarga yo'l ochishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdullaeva Sh. A. Ekologik tarbiya nazariyasi va amaliyoti. — Toshkent: Fan, 2019. — 184 b.
2. Alimuhamedov B. A. Milliy tarbiya asoslari. — Toshkent: O'qituvchi, 2016. — 198 b.
3. Boboyev H. B. Pedagogika nazariyasi. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2018. — 312 b.
4. Davletshin M. G'. Tarbiya nazariyasi. — Toshkent: O'qituvchi, 2016. — 212 b.
5. Jo'rayev R. X. Ekologik ta'lim va tarbiya asoslari. — Toshkent: Fan, 2020. — 196 b.
6. Azimaxon, K. (2025). Kasbiy faoliyat davomida talabalar orasida paydo bo'ladigan kasalliklarning oldini olishda pedagogik texnikalarning roli. Nvpubhouse kutubxonasi, Yevropa xalqaro pedagogika jurnali , 5 (07), 57-59.
7. Roziqova, M. (2025). Millatlararo oilalarda voyaga yetayotgan bolalarning ijtimoiylashuvi va etnik identifikatsiya jarayonining psixologik xususiyatlari. MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI JURNALI, 3(11).
8. Olimovna, R. M. (2023). BAYNALMINAL OILALARNING IJTIMOYPSIXOLOGIK XUSUSIYATLARINI ORGANISH IJTIMOY PSIXOLOGIK MUAMMO SIFATIDA. PEDAGOGS, 48(2), 49-51.
9. Kamolova, A. (2024). KASBIY KASALIKLARNI OLDINI Olishda va Oliy Ta'lim Muassasasi Talabalarining Salomatlik Madaniyatini Shakllantirish. "PEDAGOGICAL ACMEOLOGY" xalqaro ilmiy-metodik jurnali , 16 (8).